

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУВЕРЕНІТЕТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК СВІТУ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛІСТИКИ

Дубіщев Віктор Петрович*, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Шарий Григорій Іванович**, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри автомобільних доріг, геодезії та землеустрою
**Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»**

**ORCID 0000-0001-8586-6142*

***ORCID 0000-0001-5098-2661*

© Дубіщев В.П., 2025

© Шарий Г.І., 2025

Стаття отримана редакцією 30.05.2025 р.

The article was received by editorial board on 30.05.2025

Вступ. Останні події у світовому просторі, зокрема тарифна політика адміністрації Сполучених Штатів Америки на чолі з президентом Д. Трампом, вимагає адекватного підходу до розуміння змісту та трансформації економічної політики, зокрема регіональної економічної політики в сучасних умовах глобалізації. Питання постає в необхідності розуміння сутності, тобто причинно-наслідкових зв'язків регіональної економіки в сучасних умовах, і перш за все, відносно сучасного бачення ретроспективи та тенденцій її розвитку в умовах глобалізаційних змін.

Заслугує на увагу як термінологічна упорядкованість поняття регіональна економіка у контексті глобалізаційних змін, так і розуміння еволюції регіональної економіки та її сучасних форм, а саме: економічних союзів, валютних союзів, торгових блоків, регіональної глобалізації, міських фінансових центрів та ін.

З часом змінюються і проблеми регіональної науки Трансформація проблем регіональної науки – це процес зміни наукових підходів, завдань і методів, які використовуються для дослідження просторового розвитку, регіональної політики, соціально-економічної диференціації територій та управління регіональним розвитком.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблемами регіональної економіки, децентралізації, централізації та формами їхнього прояву у сучасних умовах глобалізації займаються провідні вчені дослідницьких інститутів НАН України, регіональних університетів у Львові, Харкові, Полтаві, Одесі. Актуальні питання суверенітету досліджено у наукових працях О. Матвієнко щодо проблем суверенітету держави в умовах глобалізації, Ф. Турченко з точки зору історичного аспекту суверенітету держави, М.Савчина з питань забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, І. Канфуї з питань народного та державного суверенітету та інших науковців.

Мета статті. Основне завдання полягає в оприлюдненні та обґрунтуванні авторської концепції проблеми розвитку регіоністики в контексті глобалізації, тенденцій централізації та суверенітету як національних економік, так і його нових форм прояву в сучасних автаркічних економічних проявах у світі.

Основний матеріал і результати. Суверенітет (від французького *souveraineté*, що означає верховна влада) – це верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах. Він означає, що держава самостійно вирішує свої внутрішні справи, не підлягає зовнішньому втручання та має право вступати в міжнародні відносини на рівних засадах.

Трансформація суверенітету національних економік розглядається як процес змін у способі реалізації економічного суверенітету держав під впливом глобалізації, інтеграційних процесів, цифровізації та геополітичних чинників [1; 2].

До основних аспектів трансформації суверенітету правомірно відносяться: втрата монополії на економічні рішення; глобалізація та економічна інтеграція; цифровізація та нові виклики; геополітичний тиск та санкції.

Що стосується впливу монополії на економічні рішення, то національні уряди все частіше стикаються з обмеженнями через: міжнародні організації (МВФ, СОТ, ЄС); транснаціональні корпорації, які можуть уникати регулювання; глобальні фінансові ринки, що впливають на курси валют та інвестиції.

Стосовно впливу глобалізації та економічної інтеграції трансформація суверенітету відбувається через участь у регіональних блоках (наприклад ЄС, АСЕАН) і передачу частини суверенних повноважень наднаціональним структурам, а вільна торгівля обмежує протекціонізм, змушуючи країни адаптуватися до міжнародних правил.

Вплив цифровізації та нових викликів на трансформацію суверенітету проявляється у тому, що криптовалюти та цифрові активи ускладнюють контроль за грошовим обігом, великі технологічні компанії (Google, Meta) формують нові економічні простори, які важко регулювати національним законодавством.

Геополітичний тиск та санкції впливають на трансформацію суверенітету через, наприклад, деофшоризацію та боротьбу з відмиванням коштів (FATF) та змушують країни змінювати фінансові системи.

В сучасних умовах економічного розвитку формуються нові форми суверенітету, а саме: технологічний суверенітет через контроль над критичними технологіями, наприклад, виробництвом чипів; енергетичний суверенітет – перехід на відновлювані джерела енергії та незалежність від імпорту; даний суверенітет у формі захисту цифрових даних громадян (GDPR в ЄС).

Принципи суверенітету в конституціях провідних країн світу відображаються через різні аспекти, такі як народний суверенітет, державний суверенітет та їх взаємозв'язок.

У сучасних глобалізаційних тенденціях правомірна постановка питання про роль Конституційного права щодо його впливу на трансформацію процесів централізації та децентралізації, у формі регіоналізації, у світі. Так, основний закон ФРН закріплює принцип федералізму, але також підкреслює верховенство держави в межах її компетенції. Конституція Швейцарії поєднує принципи федералізму та суверенітету кантонів із загальнодержавним суверенітетом.

Народний суверенітет, як джерело влади, у конституціях багатьох демократичних країн прямо проголошується, що влада належить народові. Наприклад, Конституція України зазначає, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» [3]. Конституція Франції також визнає народ основним джерелом влади, що є наслідком ідей Ж.-Ж. Руссо про народний суверенітет. Декларація незалежності та Конституція США ґрунтуються на принципі народного суверенітету, де влада походить від народу.

Багато конституцій передбачають поділ влади на гілки (законодавчу, виконавчу, судову) як спосіб реалізації суверенітету народу. Наприклад: Конституція США чітко розмежовує повноваження між гілками влади, що відображає принцип обмеження влади для захисту суверенітету народу, Конституція України закріплює поділ влади на три гілки, що є формою реалізації народного суверенітету» [4].

Ряд країн, особливо члени ЄС, обмежують частину свого суверенітету на користь міжнародних організацій. Наприклад: Конституції Франції та Німеччини дозволяють делегувати частину повноважень Європейському Союзу, що є добровільним обмеженням суверенітету у внутрішніх справах.

Враховуючи вищенаведене, доцільною є постановка питання про прямий та зворотній зв'язок трансформації форм суверенітету з трансформацією процесу централізації та децентралізації у формі регіоналізації.

З методологічної точки зору регіоналістики, у даному дослідженні, пропонується розглядати як форму відносної відокремленості та у детермінаційному та кореляційному взаємозв'язку з екзогенними та ендогенними факторами впливу. У той же час децентралізацію, у формі регіоналізації у даному дослідженні, також, правомірно розглядати поряд (в унісон) із трансформацією предмета та об'єкта регіоналістики.

Трансформація предмета та об'єкта регіоналістики розглядається у прямому та зворотному зв'язку з тенденцією процесів централізації та децентралізації у світовому просторі, еволюцією форм та змісту

суверенітету в економічному та політичному його розумінні, що, у цілому, знаходиться у залежності від домінуючого впливу у соціально – економічному середовищі кредитно – грошової та фінансових систем на чолі з центральними банками держав світу та наднаціональними банківськими інститутами.

Трансформація предмета і об'єкта регіоналістики – це процес зміни змістовного наповнення науки про регіональний розвиток у відповідь на соціальні, економічні, політичні та геополітичні зміни.

Об'єктом регіоналістики традиційно є регіон як просторове, соціальне, економічне та політичне утворення. У сучасних умовах об'єкт трансформується в бік: розширення географічних меж дослідження (від локальних до глобальних регіонів); включення нових типів регіонів (цифрові, транскордонні, функціональні тощо); урахування глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Предметом регіоналістики у традиційному розумінні є вивчення закономірностей формування, функціонування, розвитку та взаємодії регіонів. Зміни у предметі регіоналістики пов'язані з: акцентом на міждисциплінарність (вплив економіки, політології, екології, культурології); зростанням уваги до регіональної ідентичності, самоврядування, конфліктності; вивченням регіональної безпеки та стратегій сталого розвитку.

До факторів трансформації правомірно віднести: глобалізацію і регіоналізацію (розмивання меж, поява глобальних мереж); політичну децентралізацію (зміцнення ролі регіонів у прийнятті рішень); економічні зміни (індустріалізація, постіндустріалізація, розвиток креативних індустрій); технологічний розвиток (цифровізація регіонального управління); геополітична напруженість (зростання ролі прикордонних і стратегічних регіонів).

Еволюція регіональної економіки відображає перехід від просторового аналізу до комплексного управління регіональним розвитком з урахуванням соціальних, екологічних та технологічних чинників. Сучасна регіональна економіка інтегрує традиційні теорії з новими підходами, такими як економіка знань, кліматична адаптація та цифрова трансформація.

Предмет і об'єкт регіональної економіки як науки змінювалися разом із еволюцією економічної думки, розвитком суспільства та трансформацією територіальних господарських систем:

1. Ранні етапи (XIX – початок XX ст.): територіальний розподіл господарства. Об'єкт: географічний простір із його ресурсами, населенням та економічною діяльністю. Предмет: дослідження закономірностей розміщення виробництва (теорії Й. Тюнена, А. Вебера). Акцент на фізичних факторах (клімат, родючість ґрунтів, транспортна доступність).

2. 1930–1960-ті роки: теорії регіонального розвитку. Об'єкт: регіони як окремі економічні одиниці. Предмет: механізми економічного зростання регіонів, міграція капіталу та робочої сили. Основні теорії: полюси зростання (Ф. Перру), теорія центральних місць (В. Крісталлер), базисева теорія експортної спеціалізації.

3. 1970–1990-ті роки: системний підхід і просторова організація, де об'єктом є взаємодія регіонів у національній та глобальній економіці, а її предметом – територіальна організація господарства, регіональна політика, інфраструктура з концепцією кластерів (М. Портер), інноваційної системи регіонів.

4. Початок XXI ст.: регіони в умовах глобалізації та цифровізації, де об'єктом є регіони як частини глобальних ланцюгів вартості, інтелектуальний капітал, інноваційні екосистеми. При цьому предмет визначається як сталий розвиток регіонів, інформаційні технології у просторовій організації економіки, вплив кліматичних змін на регіональну економіку.

До актуальних напрямків також правомірно віднести: розумні міста, цифрові платформи для регіонального управління та регіональні аспекти «зеленої» економіки.

Трансформація об'єкта і предмета регіоналістики відображає еволюцію від класичного географічного детермінізму до комплексного підходу, що враховує економічні, культурні та технологічні фактори. Ця динаміка підкреслює мінливість наукових парадигм у відповідь на глобальні виклики.

У результаті трансформації регіоналістики стає не лише описовою, але й прогностичною та управлінською наукою, яка формує стратегії розвитку регіонів

У ретроспективі і до сучасних умов глобалізації постановка питання щодо тенденцій регіонального розвитку розглядається відносно наступних ознак:

– тенденцій централізації у світі, а саме створення імперій, централізація держав за часів стародавнього світу, середніх віків, нового часу, зокрема після наполеонівських воєн (створення Рейнського союзу) та новітнього часу щодо формування валютних, торгових, промислових, військово – політичних союзів;

– концентрація капіталу у домінантній грошовій формі, об'єднання держав під егідою наднаціональних центральних банків: Європейський Союз з Європейським центральним банком, Банк держав Центральної Африки (Габон, Камерун, Республіка Конго, Центральноафриканська республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея), Центральний банк держав Західної Африки, що обслуговує вісім держав Західної Африки і які входять до складу Західноафриканського економічного і валютного союзу (Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуар, Гвінея-Бісау, Малі, Нігер, Сенегал, Того), Східно-Карибський Центральний банк (Антигуа і Барбуда, Гренада, Домініка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Ангілья, Монтсеррат):

– трансформація валютних систем, які характеризують різні етапи розвитку світової глобалізаційної фінансової системи, а саме: Паризької, Генуезької, Бреттон-Вудської, Ямайської;

– династичний зміст централізації та децентралізації у процесі формування та трансформування глобалізаційного середовища, а саме: Габсбурги (Австрія, Іспанія, Священна Римська імперія), Бурбони (Франція, Іспанія, Неаполь), Віндзори (Велика Британія), Гогенцоллерни (Пруссія, Німеччина), Імператори Японії (династія Ямато), Мінг, Цин (Китай), Селевкіді (Стародавня Персія, Месопотамія), Османи (Османська імперія), Аббасиди (Арабський халіфат), Бразильська імператорська династія (Браганса) та ін.

Вищенаведені глобалізаційні фактори прямо та побічно впливають на тенденції у регіоналістиці та вплив на об'єкт і предмет регіоналістики. Так, еволюція регіональної економіки відображає перехід від просторового аналізу до комплексного управління регіональним розвитком з урахуванням соціальних, екологічних та технологічних чинників. Сучасна регіональна економіка інтегрує традиційні теорії з новими підходами, такими як економіка знань, кліматична адаптація та цифрова трансформація [5; 6].

Висновки.

1. Сучасний економічний суверенітет – це не повна автономія, а здатність адаптуватися до глобальних викликів, зберігаючи стратегічні інтереси держави. Країни, які знаходять баланс між відкритістю і захистом національних інтересів, виграють у довгостроковій перспективі.

2. Прояв нових форм суверенітету в умовах глобалізації прямо та побічно пов'язано з тенденціями централізації та децентралізації, у формі регіоналізації, у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скрипнюк О. В. Державний суверенітет: генеза доктрини та визначення поняття. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 50–59.
2. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні: монографія. Київ : Ін-т держави і права України ім. В. М. Корецького НАН України, 2006.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 5.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 6.
5. Верменич Я.В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації: теорії та сучасні реалії / Відповідальний редактор В.А. Смолій. Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. 351 с.
6. Запукхляк В. Глобальна регіоналізація у формуванні нового світового економічного порядку. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_159_ZapukhlyakVZ.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_159_ZapukhlyakVZ.pdf)

REFERENCES:

1. Skrypniuk, O. V. (2013). *Derzhavnyi suverenitet: heneza doktryny ta vyznachennia poniattia* [State sovereignty: Genesis of the doctrine and definition of the concept]. *Publichne pravo*, (2). (in Ukrainian)
2. Polityka, pravo i vlada v konteksti transformatsiinykh protsesiv v Ukraini: monohrafiia [Politics, law and power in the context of transformational processes in Ukraine]. (2006). Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
3. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (30), Art. 5. (in Ukrainian)
4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (30), Art. 6. (in Ukrainian)
5. Vermenych, Ya. V. (2018). *Rehionalna intehtratsiia v umovakh hlobalizatsii: teorii ta suchasni realii* [Regional integration in the context of globalization: Theories and modern realities] (V. A. Smolii, Ed.). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
6. Zapukhlyak, V. (2018). *Hlobalna rehionalizatsiia u formuvanni novoho svitovoho ekonomichnogo poriadku* [Global regionalization in the formation of the new world economic order]. Available at: [https://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_159_ZapukhlyakVZ.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_159_ZapukhlyakVZ.pdf) (in Ukrainian)

УДК 332.1:330

JEL B22, E66, F02, R10

Дубішев Віктор Петрович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».
Шарій Григорій Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри автомобільних доріг, геодезії та землеустрою, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».
Трансформація суверенітету національних економік світу у контексті регіоналістики.

У статті представлена авторська постановка проблеми щодо розуміння тенденцій регіональної економіки та відповідного змісту регіоналістики, як в умовах закономірного процесу глобалізації, так і в умовах не завжди передбачуваних обставин, на кшталт провокації торгових воєн у світі навесні 2025 року, що спровокувало тенденції до формування нових регіональних торговельних союзів та торгових блоків. Аналізується тенденція розвитку регіональних відносин у контексті тенденцій централізації у світі та тенденцій прояву суверенітету національних економік. Актуальність аналізу процесу трансформації суверенітету національних економік пояснюється необхідністю розуміння подальшого розвитку її форм при співвідношенні тенденцій централізації та децентралізації, у формі регіоналізації у світі.

Ключові слова: регіоналістика, тенденція, децентралізація, централізація, глобалізація, суверенітет.

UDC 332.1:330

JEL B22, E66, F02, R10

Viktor Dubishchev, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Marketing, National University "Poltava Polytechnic named after Yuriy Kondratyuk".
Grigoriy Sharyi, Doctor of Economics, Professor, Head of the Highways, Geodesy and Land Management Department, National University "Poltava Polytechnic named after Yuriy Kondratyuk". **Transformation of the sovereignty of national economies in the world in the context of regional studies.**

The article presents the author's statement of the problem of understanding the trends of the regional economy and the corresponding content of regionalism, both in the conditions of a regular process of globalization, and in the conditions of not always predictable circumstances, the provocation of trade wars in the world in the spring of 2025, which triggered trends. The tendency of development of regional relations in the context of centralization trends in the world and trends in the sovereignty of national economies is analyzed. The relevance of the analysis of the process of transformation of the sovereignty of national economies is explained by the need to understand the further development of its forms in the ratio of trends of centralization and decentralization, in the form of regionalization in the world. Recent events in the world space, including the tariff policy of the United States Administration, headed by President D. Trump, requires an adequate approach to understanding the content and transformation of economic policy, including regional economic policy in modern globalization. The question arises in the need to understand the essence, that is, cause and effect relationships of the regional economy in modern conditions, and above all, relatively modern vision of retrospective and trends of its development in the conditions of globalization changes. It is noteworthy as a terminological concept of the concept of regional economy in the context of globalization changes, as well as the rotation of the evolution of the regional economy and its useful forms, and itself: Economic unions, currency unions, trade blocks, regional globalization, city financial centers, etc. The fact that over time, the problems of regional science change over time, transformation of problems of regional science-is a process of changing scientific approaches, tasks and methods used to study spatial development, regional policy, socio-economic differentiation of territories and management of regional development. Thus, the main task is to publish and substantiate the author's concept of the problem of development of regionallogy in the context of globalization, trends of centralization and sovereignty of both national economies, and its new forms of manifestation in modern autocratic economic manifestations in the world.

Keywords: regionalism, trend, decentralization, centralization, globalization, sovereignty.